

Izabella GIL*

 <https://orcid.org/0000-0001-9214-5503>

DOWODZENIE W POSTĘPOWANIU ODRĘBNYM W SPRAWACH GOSPODARCZYCH – WADY I ZALETY NOWEJ REGULACJI

Abstrakt

Przedmiot badań: Przedmiotem analizy są nowe regulacje prawne, dotyczące prowadzenia postępowania dowodowego w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych, które zostały wprowadzone na podstawie ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz innych ustaw.

Cel badawczy: ocena skutków regulacji prawnych wprowadzonych w celu uzyskania odpowiedniej ochrony prawnoprosesowej w odniesieniu do spraw gospodarczych.

Metoda badawcza: analiza tekstu prawnego i porównanie z istniejącymi regulacjami prawnymi.

Wyniki: przeprowadzone analizy treści znowelizowanych (zmienionych) przepisów Kodeksu postępowania cywilnego (Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1460 ze zm., dalej w skrócie określana jako k.p.c.) prowadzą do wniosku, że nowe instrumenty prawne (takie jak umowa dowodowa) oraz wprowadzone ograniczenia dowodowe, mające zastosowanie w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych, wpłyną na ekonomikę postępowania, ale mogą doprowadzić do wydawania orzeczeń niezgodnych z rzeczywistym stanem faktycznym, na podstawie dowodów przedstawionych przez strony. Analiza przepisów o umowach dowodowych prowadzi do wniosku, że nawet w przypadku, gdy danego rodzaju umowa wyłącza dowód z przesłuchania stron, to sąd będzie mógł przeprowadzić ten dowód, a wprowadzenie takiego wyłączenia należałoby uznać za nieważne.

Słowa kluczowe: postępowanie w sprawach gospodarczych, umowa dowodowa, fakty, twierdzenia.

* Dr hab., Uniwersytet Wrocławski, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, Instytut Prawa Cywilnego, Zakład Postępowania Cywilnego; e-mail: izabella.gil@uwr.edu.pl

1. Wstęp

W związku z uchwaleniem ustawy z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw¹ zostało zmienionych szereg aktów prawnych², które wpływają na przebieg postępowania cywilnego, w tym także na sposób przeprowadzania postępowania wyjaśniającego przez sąd oraz czynności związane z dowodzeniem przez strony lub uczestników postępowania. W związku z wejściem w życie z dniem 7 listopada 2019 r. zmian do Kodeksu postępowania cywilnego polegających na wprowadzeniu nowego postępowania odrębnego, a mianowicie postępowania w sprawach gospodarczych, określone zostały także odmienne reguły prowadzenia postępowania wyjaśniającego (dowodowego) w sprawach rozpoznawanych w tym postępowaniu. Warto zatem rozważyć, jakie są wady, a jakie zalety wprowadzonych odmienności w zakresie dowodzenia w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych w stosunku do zwykłego postępowania.

Zasadniczo, w większości postępowań (karnym, administracyjnym czy cywilnym), jedynym z etapów postępowań o charakterze rozpoznawczym jest postępowanie związane z przeprowadzeniem dowodów, które warunkuje prawidłowość postępowania wyjaśniającego w sprawie, a w konsekwencji wydania merytorycznego rozstrzygnięcia. Celem postępowania dowodowego jest bowiem umożliwienie sądowi dokonanie ustalenia okoliczności faktycznych oraz weryfikacja prawidłowości twierdzeń stron lub uczestników postępowania o faktach. Jedynie prawidłowo ustalony stan faktyczny sprawy umożliwi dokonanie właściwej oceny, jakiego rodzaju normę prawa materialnego należałoby zastosować i dokonać subsumpcji stanu faktycznego pod określone normy prawa materialnego, jakie należałoby zastosować w danej sprawie. Regulacje prawne mają umożliwić przeprowadzenie organom rozpoznającym sprawę poznanie faktów, ale w ramach dopuszczalnych przez obowiązujące przepisy, przy jednoczesnym zapewnieniu

¹ Ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1469), dalej w skrócie określana jako ustawa z 4.07.2019 r.

² Ustawa z 4.7.2019 r. wprowadza bowiem zmiany w następujących ustawach: z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1460), z 24 czerwca 1994 r. o własności lokali (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 737), z 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 52), z 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 785), z 17 grudnia 2009 r. o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 573), z 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 1311), z 22 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 770), z 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych (Dz.U. z 2018 r., poz. 771).

poszanowania praw i interesów podmiotów uczestniczących w postępowaniu. Ten proces poznawczy całokształtu okoliczności faktycznych, niezbędnych do wydania merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy, określane jest mianem postępowania dowodowego³. Właśnie ten prawnie uregulowany zespół norm procesowych pozwala na odróżnienie form poznania procesowego przez sądy od poznania historycznego lub naukowego, zwłaszcza że metody poznania nie różnią się w istotny sposób od poznania o charakterze naukowym⁴.

2. Postępowanie dowodowe a dowodzenie faktów lub twierdzeń o faktach

Dowodzenie jest pojęciem zakresowo szerszym w stosunku do rozumienia postępowania dowodowego. W związku z powyższym zanim omówione zostaną odrębności dowodzenia w postępowaniu w sprawach gospodarczych, należy (choć sygnalizacyjnie) wskazać różnice pomiędzy postępowaniem dowodowym a dowodzeniem faktów lub twierdzeń o faktach.

W doktrynie postępowanie dowodowe ujmowane jest zarówno w znaczeniu *sensu largo*, jak też w węższym ujęciu. W znaczeniu szerszym postępowanie dowodowe stanowi całokształt czynności procesowych (dowodowych) od momentu wszczęcia postępowania, przez etap poszukiwania i przeprowadzenia poszczególnych środków dowodowych, a kończąc na dokonaniu ustaleń faktycznych w wyniku oceny zgromadzonych w sprawie dowodów w fazie orzeczniczej⁵. Natomiast w węższym ujęciu przez postępowanie dowodowe należy rozumieć czynności procesowe polegające na przeprowadzaniu oraz ujawnianiu dowodów przez podmiot dokonujący ustaleń faktycznych i rozstrzygający sprawę⁶.

Podjmując się próby zdefiniowania postępowania dowodowego, można przyjąć, że stanowi ono prawnie uregulowany ciąg czynności procesowych dokonywanych przez uprawnione do tego organy postępowania, w zakresie ich ustawowo określonych kompetencji, w celu zgromadzenia, a następnie oceny materiału procesowego stanowiącego „całokształt informacji o faktach wchodzących w skład podstawy faktycznej oraz środki wykazywania ich prawdziwości”⁷, które umożliwiają organowi prowadzącemu postępowanie ustalenie podstawy

³ Por. R. Kmiecik, w: R. Kmiecik (red.), *Prawo dowodowe. Zarys wykładu*, Kraków 2005, s. 21–22.

⁴ M. Zieliński, *Poznanie sądowe a poznanie naukowe*, Poznań 1979, s. 46.

⁵ Por. R. Kmiecik, w: R. Kmiecik, *Prawo dowodowe. Zarys wykładu*, s. 22.

⁶ *Ibidem*.

⁷ W. Berutowicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1978, s. 141.

faktycznej merytorycznego rozstrzygnięcia. W związku z powyższym należy mieć na uwadze dystynkcję występującą pomiędzy terminem „materiał procesowy” a „podstawą faktyczną rozstrzygnięcia”⁸. Podstawę faktyczną stanowią bowiem poszczególne fakty, mające istotne znaczenie dla dokonania oceny, jaka norma prawa materialnego w danej sprawie może mieć zastosowanie. Sąd musi zatem dokonać ustaleń stanu faktycznego w danej sprawie, co jest możliwe na podstawie uzyskanych informacji o faktach i ich weryfikacji, co traktowane jest jako proces dowodzenia. Zgodnie z definicją słownika polskiego „dowodzenie” – to rozumowanie uzasadniające dane twierdzenie przez wnioskowanie na podstawie twierdzeń już dowiedzionych, z kolei „dowodzić” oznacza: „wykazać prawdziwość czegoś, przedstawiając dowody”, „dać dowody czegoś”, „kierować kimś lub czymś”⁹. Powyższe definicje jednoznacznie obrazują relację zakresową pomiędzy „postępowaniem dowodowym” a „dowodzeniem”, które może być przeprowadzane nie tylko w ramach danego rodzaju postępowania, ale także poza nim, czy nawet jeszcze przed formalnym wszczęciem postępowania. Strony danego stosunku cywilnoprawnego mogą bowiem podjąć czynności związane z ustaleniem reguł dowodzenia na wypadek powstania sporu na tle łączącego ich stosunku prawnego bądź też po powstaniu sporu podjąć czynności związane np. z wykazaniem, że nie zachodzi adekwatny związek przyczynowy pomiędzy wyrządzeniem szkody a zachowaniem danego podmiotu. Wszystkie tego rodzaju czynności wiążą się z dowodzeniem określonych faktów.

Kodeks postępowania cywilnego nie zawiera ustawowo określonej definicji faktu. Natomiast w doktrynie fakty rozumiane są zarówno jako zjawiska świata zewnętrznego, jak i stany lub przeżycia zachodzące w sferze psychicznej człowieka¹⁰. W aspekcie merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy istotnym podziałem jest dystynkcja na: fakty istotne i nieistotne, sporne i niesporne, prawotwórcze, tamujące i niweczące oraz pozytywne i negatywne¹¹.

W odniesieniu do stron procesu cywilnego to Kodeks postępowania cywilnego wymaga podjęcia czynności związanych z dowodzeniem faktów już na etapie wytaczania powództwa. Stosownie bowiem do przepisu art. 187 § 1 pkt 2 k.p.c. w pozwie należy wskazać fakty, na których powód opiera swoje żądanie, a w miarę potrzeby uzasadniających również właściwość sądu. Jak z powyższego wynika, wytaczając powództwo, strona (a na podstawie przepisu art. 13 § 2 k.p.c. uczestnik

⁸ **Z. Resich**, *Istota procesu cywilnego*, Warszawa 1985, s. 153.

⁹ <https://sjp.pwn.pl/slowniki/dowodzenie.html>; stan na 9.10.2019 r.

¹⁰ **E. Rudkowska-Ząbczyk**, w: **E. Marszałkowska-Krześ** (red.), *Meritum. Postępowanie cywilne*, Warszawa 2017, s. 315.

¹¹ *Ibidem*.

postępowania nieprocesowego) musi podjąć działania związane z wykazaniem (udowodnieniem) swoich praw lub roszczeń w celu uzyskania wnioskowanej ochrony prawnej. W przypadku gdyby strona nie dopełniła tych obowiązków bądź podjęła działania niewłaściwe¹², to może ponieść negatywne konsekwencje zaniechań związanych z ciężarem twierdzenia lub dowodzenia. Oczywiście nie tylko powód został zobligowany do wskazywania faktów oraz dowodów na ich poparcie, ale także pozwany w zakresie podważania twierdzeń i dowodów zgłaszanych przez powoda, jak i własnych zarzutów.

Przepisy wprowadzające określone reguły dowodzenia, wymagające współdziałania stron (uczestników) postępowania, stanowiące system ciężarów procesowych wymagający wykonywania przyznanych stronom uprawnień dla uzyskania korzyści procesowych¹³, mają umożliwić organowi prowadzącemu postępowanie dokonanie ustaleń faktycznych i przyczynić się do usprawnienia przebiegu postępowania dowodowego. Jak zasadnie zostało dostrzeżone w literaturze, aby „organ procesowy mógł wypełnić, spoczywające na nim obowiązki i doprowadzić do osiągnięcia przez proces właściwych jego celów, musi dysponować odpowiednim materiałem. [...] W procesie rozpoznawczym materiałem tym są dowody”¹⁴. Zgodnie z zasadą kontrydiktoryjności materiał procesowy powstaje zasadniczo w wyniku inicjatywy procesowej stron postępowania, ale nie została wyłączona także inicjatywa organu prowadzącego postępowanie, jak też innych podmiotów (w tym podmiotów działających na prawach strony). Strony obowiązane są przedstawić dowody dla stwierdzenia faktów, z których wywodzą skutki prawne (por. art. 232 k.p.c.). W wyniku nowelizacji wprowadzony został przepis art. 235¹ k.p.c., zgodnie z którym we wniosku o przeprowadzenie dowodu strona jest obowiązana oznaczyć dowód w sposób umożliwiający przeprowadzenie go oraz wyszczególnić fakty, które mają zostać wykazane tym dowodem. Powyższa regulacja jest spójna z obowiązkiem sądu, który wydając postanowienie o dopuszczeniu dowodu, powinien oznaczyć środek dowodowy i fakty, które mają nim zostać wykazane.

Strony lub uczestnicy postępowania składają określone wnioski dowodowe, a sąd dokonuje oceny przydatności poszczególnych środków dowodowych dla ustalenia stanu faktycznego sprawy i osiągnięcia celów prowadzonego postępowania cywilnego¹⁵. Z kolei przeprowadzenie dopuszczonych dowodów wiąże się

¹² **M. Waligórski**, *Proces cywilny. Funkcja i struktura*, Warszawa 1947, s. 170.

¹³ *Ibidem*, s. 171.

¹⁴ *Ibidem*, s. 392.

¹⁵ **M. Waligórski**, *Proces cywilny. Dynamika procesu (postępowanie)*, Warszawa 1947, s. 82; **L. Błaszczak**, w: **L. Błaszczak, K. Markiewicz, E. Rudkowska-Ząbczyk** (red.), *Dowody w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2010, s. 4.

z dokonywaniem czynności, na skutek których sąd uzyskuje materiał procesowy stanowiący informację o faktach podlegających stwierdzeniu lub o prawdziwości informacji o faktach pochodzących od stron lub uczestników postępowania¹⁶.

Ocena przez sąd zasadności przeprowadzenia dowodów zawnioskowanych przez strony lub uczestników postępowania ma istotne znaczenie w aspekcie zarówno zapewnienia należytej ochrony prawnej, jak też wydania orzeczenia w oparciu o niepełny stan faktyczny sprawy.

Celem zgromadzenia materiału procesowego organ prowadzący postępowanie zarządza wymianę pism procesowych, aby przygotować rozprawę, następnie przeprowadza środki dowodowe, ale także stosuje środki przymusu i wydaje orzeczenia. Sąd uzyskuje informacje o faktach od stron lub uczestników postępowania. Dotychczasowa regulacja (por. przepis art. 213 § 1 k.p.c.) umożliwiała sądowi zgromadzenie materiału procesowego także na podstawie własnych działań, ale przepis ten został skreślony w wyniku nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego dokonanej ww. ustawą z 4 lipca 2019 r.¹⁷ Zgodnie z ogólnymi regułami dowodowymi ciężar twierdzenia i dowodzenia spoczywa na podmiocie, który z danego faktu wywodzi określone skutki prawne (art. 6 k.c.). Znowelizowany przepis art. 212 § 1 k.p.c. stanowi, że jedynie na rozprawie prowadzonej bez planu rozprawy sąd przez zadawanie pytań stronom dąży do tego, aby strony przytoczyły lub uzupełniły twierdzenia lub dowody na ich poparcie oraz udzieliły wyjaśnień koniecznych do zgodnego z prawdą ustalenia podstawy faktycznej dochodzonych przez nie praw lub roszczeń. Znowelizowane przepisy wymagają przeprowadzenia postępowania w celu przygotowania rozprawy. Ustawodawca jako regułę wprowadził podjęcie przez przewodniczącego szeregu czynności związanych z przygotowaniem rozprawy.

3. Rodzaje spraw rozpoznawanych w postępowaniu w sprawach gospodarczych

W momencie wpływu pozwu do sądu należy dokonać jego dekretacji oraz oceny, czy sprawa powinna być rozpoznana w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych. Kwestia ta będzie o tyle problematyczna, że w postępowaniu gospodarczym będą rozpoznawane także sprawy z podmiotami, które nie są przedsiębiorcami. Zgodnie bowiem z przepisem art. 458¹ § 1 k.p.c. za sprawy

¹⁶ W. Berutowicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1984, s. 324.

¹⁷ Ustawa z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw.

gospodarcze uznaje się sprawy: 1) ze stosunków cywilnych między przedsiębiorcami w zakresie prowadzonej przez nich działalności gospodarczej; 2) określone w pkt 1, choćby którakolwiek ze stron zaprzestała prowadzenia działalności gospodarczej; 3) ze stosunku spółki oraz dotyczące roszczeń, o których mowa w art. 291–300 i art. 479–490 k.s.h.¹⁸; 4) przeciwko przedsiębiorcom o zaniechanie naruszania środowiska i przywrócenie do stanu poprzedniego lub o naprawienie szkody z tym związanej oraz o zakazanie albo ograniczenie działalności zagrażającej środowisku; 5) z umów o roboty budowlane oraz ze związanych z procesem budowlanym umów służących wykonaniu robót budowlanych; 6) z umów leasingu; 7) przeciwko osobom odpowiadającym za dług przedsiębiorcy, także posiłkowo lub solidarnie, z mocy prawa lub czynności prawnej; 8) między organami przedsiębiorstwa państwowego; 9) między przedsiębiorstwem państwowym lub jego organami a jego organem założycielskim lub organem sprawującym nadzór; 10) z zakresu prawa upadłościowego i restrukturyzacyjnego; 11) o nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu, którym jest orzeczenie sądu gospodarczego prawomocne lub podlegające natychmiastowemu wykonaniu albo ugoda zawarta przed tym sądem; 12) o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego opartego na prawomocnym lub podlegającym natychmiastowemu wykonaniu orzeczeniu sądu gospodarczego albo ugodzie zawartej przed tym sądem.

Jak z powyższego katalogu wynika, decydującym o uznaniu danej sprawy za sprawę gospodarczą jest kryterium przedmiotowo podmiotowe. Na podkreślenie zasługuje, że sprawy ze stosunków cywilnych między przedsiębiorcami w zakresie prowadzonej przez nich działalności gospodarczej będą rozpoznawane w tym postępowaniu nawet w sytuacji, gdyby którakolwiek ze stron zaprzestała prowadzenia działalności gospodarczej. Celem wyłączenia ewentualnych wątpliwości interpretacyjnych zostało enumeratywnie określone, jakich spraw nie uważa się za sprawy gospodarcze. A mianowicie nie są sprawami gospodarczymi sprawy o: 1) podział majątku wspólnego współników spółki cywilnej po jej ustaniu; 2) wierzytelność nabytą od osoby niebędącej przedsiębiorcą, chyba że wierzytelność ta powstała ze stosunku prawnego w zakresie działalności gospodarczej prowadzonej przez wszystkie jej strony.

Opisane poniżej dość rygorystyczne regulacje w zakresie dowodzenia w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych nie zawsze będą miały zastosowanie, gdyż stosownie do przepisu art. 458⁶ § 1 k.p.c. na wniosek strony, która nie jest przedsiębiorcą lub jest przedsiębiorcą będącym osobą fizyczną,

¹⁸ Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 505, dalej w skrócie określonej jako k.s.h.).

sąd rozpoznaje sprawę z pominięciem przepisów regulujących postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych. Niemniej wniosek taki strona powinna złożyć w terminie tygodnia od dnia doręczenia jej na piśmie pouczeń, a jeżeli doręczenie pouczeń nie było wymagane w pierwszym piśmie procesowym pozwanego. Sąd jest związany takim wnioskiem w tym sensie, że powinien ustalić, czy strona jest przedsiębiorcą lub przedsiębiorcą będącym osobą fizyczną oraz czy został zachowany termin do złożenia takiego wniosku. Skutkiem niedopełnienia terminu będzie oddalenie wniosku. Przy czym należy podzielić stanowisko, wyrażone w uzasadnieniu projektu wspomnianej nowelizacji K.p.c. z 4.07.2019 r., że wszelkie wątpliwości w tym zakresie należy rozstrzygać na korzyść osoby wnioskującej o rozpoznanie sprawy z pominięciem przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych, mając na uwadze zasadę zapewnienia należytej ochrony prawnoprocesowej.

Odstępstwo od prowadzenia postępowania z rygorami dowodowymi obowiązującymi w postępowaniu gospodarczym należało wprowadzić, gdyż w sprawach gospodarczych poza przedsiębiorcami mogą występować także strony, które nie są przedsiębiorcami albo jako osoby fizyczne prowadzą działalność gospodarczą w mniejszym rozmiarze. W razie złożenia takiego wniosku sąd zobligowany będzie do rozpoznania sprawy bez stosowania przepisów o postępowaniu gospodarczym, czyli w „zwykłym” procesie.

4. Odmienności dowodzenia w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych

4.1. Obowiązek powołania wszystkich twierdzeń i dowodów

Przepis art. 458⁵ § 1 k.p.c. nakłada na powoda obowiązek powołania wszystkich twierdzeń i dowodów w pozwie, a na pozwanego w odpowiedzi na pozew. W związku z tym, że skutkiem niedopełnienia tych obowiązków będzie pominięcie twierdzeń i dowodów, to wraz z dokonaniem pouczeń przewodniczący wzywa stronę, by w wyznaczonym terminie, jednakże nie krótszym niż tydzień, powołała wszystkie twierdzenia i dowody. Ze względu na specyfikę danej sprawy (np. złożoność podstaw dochodzonego roszczenia czy złożony stan faktyczny) przewodniczący może określić inny termin do powołania przez stronę twierdzeń i dowodów. Wydaje się, że ustawodawcy chodziło o dłuższy niż tygodniowy termin na wniesienie twierdzeń i dowodów, który powinien być traktowany jako termin najkrótszy. Wprawdzie skutkiem powołania twierdzeń i dowodów z naruszeniem terminów do ich powołania jest ich pominięcie, ale ustawa przewiduje od tej reguły odstępstwo.

A mianowicie nie pomija się zgłoszonych po terminie twierdzeń i dowodów, jeżeli strona uprawdopodobni, że ich powołanie nie było możliwe albo że potrzeba ich powołania wynikła później. W takim przypadku dalsze twierdzenia i dowody na ich poparcie powinny być powołane w terminie dwóch tygodni od dnia, w którym ich powołanie stało się możliwe lub wynikła potrzeba ich powołania. Przedmiotowy termin na zgłoszenie twierdzeń i dowodów ma charakter prekluzyjny, co oznacza, że nie podlega przywróceniu. Podobna regulacja występowała w przepisie art. 479¹⁴ k.p.c., który został uchylony na mocy ustawy z 16.09.2011 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego i innych ustaw¹⁹. W orzecznictwie wydanym na tle poprzedniej regulacji prawnej wyjaśniano, że reżim tego przepisu obejmuje zakresem wprowadzonej prekluzji wszystkie twierdzenia i zarzuty pozwanego oraz dowody na ich poparcie, niezależnie od ich znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, a ocena wykazania, że ich „potrzeba powołania wynikła później” zależy od konkretnych okoliczności rozpoznawanej sprawy oraz od uznania sądu²⁰. W innym z orzeczeń Sąd Najwyższy²¹ wyraził stanowisko, że prekluzja po stronie pozwanej obejmuje wszystkie twierdzenia, zarzuty i dowody na ich poparcie, bez względu na ich znaczenie dla rozstrzygnięcia w sprawie. Do tych rygorów zalicza się także twierdzenia lub zarzuty ewentualne, a więc przytoczone tylko na wypadek, gdyby twierdzenia zaprezentowane w pierwszej kolejności okazały się nieskuteczne lub nie zostały uwzględnione przez sąd. Z kolei w uchwale z dnia 17.02.2004 r., III CZP 115/03²², Sąd Najwyższy stwierdził, że w postępowaniu w sprawach gospodarczych pozwany traci prawo powoływania twierdzeń, zarzutów oraz dowodów na ich poparcie, niepowołanych w odpowiedzi na pozew, bez względu na ich znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, chyba że wykaze, iż ich powołanie w odpowiedzi na pozew nie było możliwe albo że potrzeba powołania wynikła później. Powyższa regulacja, która jest analogiczna jak w uchylonym przepisie art. 479¹⁴ k.p.c., spowoduje, że sąd będzie zobligowany przeprowadzić czynności związane z ustaleniem, czy zaistniały ww. okoliczności, co nie sprzyja ekonomice postępowania. W judykaturze podkreślano, że rygiorem związanym z podawaniem twierdzeń, zarzutów i dowodów na ich poparcie w pozwie objęte są wszystkie twierdzenia, bez względu na ich znaczenie dla merytorycznego rozstrzygnięcia w sprawie, a więc rygorami objęte są także zarzuty ewentualne, przytoczone tylko na wypadek, gdyby twierdzenia zaprezentowane w pierwszej

¹⁹ Dz.U. z 2011 r., nr 233, poz. 1381.

²⁰ Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych z dnia 27 marca 2008 r. III SK 26/07, Legalis Nr 161731.

²¹ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 17.02.2004 r., III CZP 115/03, OSNC 2004/5, poz. 77.

²² *Ibidem*.

kolejności okazały się nieskuteczne lub nie zostały uwzględnione przez sąd²³. Uważano, że skutki prekluzji rozciągają się nie tylko na nowe twierdzenia oraz nowe dowody zgłoszone na ich poparcie, ale także na nowe dowody zgłoszone w dalszym toku postępowania na poparcie twierdzeń zawartych wcześniej w pozwie. Z powyższych względów, pomimo że decyzja co do przyjęcia i rozpoznania spóźnionych twierdzeń o faktach, a także spóźnionych wniosków dowodowych została przez ustawę pozostawiona sądowi, to jednak ramy dyskrecjonalnej władzy sędziego zostały w przepisie jednoznacznie zawężone. Podstawą do uwzględnienia wniosku o przeprowadzenie spóźnionych dowodów w żadnym razie nie może być ich istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia albo też brak obawy o przedłużenie postępowania, gdyż nie są to ustawowo określone przyczyny przeprowadzenia dodatkowych dowodów. Skutki wprowadzonego systemu prekluzji zostały złagodzone przez wyłączenie ich stosowania w przypadkach, kiedy strona nie mogła przedstawić wcześniej wszystkich twierdzeń lub dowodów albo potrzeba ich przedstawienia powstała później.

Ustawodawca przykłada dużą wagę do pouczeń o skutkach związanych z niedopełnieniem obowiązku podania w pozwie albo w odpowiedzi na pozew wszystkich faktów oraz twierdzeń i dowodów. W tym zakresie również poprzednia regulacja była bardzo rygorystyczna, gdyż przyjmowano w orzecznictwie, że w postępowaniu w sprawach gospodarczych skutki niewywiązania się przez przedsiębiorców z obowiązku podania w pozwie albo w odpowiedzi na pozew wszystkich twierdzeń, zarzutów i dowodów są niezależne od tego, czy są oni reprezentowani przez adwokata lub radcę prawnego²⁴. Uważano bowiem, że w odniesieniu do przedsiębiorców należy stosować podwyższony miernik staranności nawet w dochodzeniu roszczeń przed sądem.

4.2. Dowód z zeznań świadków

W postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych dowód z zeznań świadków sąd może dopuścić jedynie wtedy, gdy po wyczerpaniu innych środków dowodowych lub w ich braku pozostały niewyjaśnione fakty istotne dla rozstrzygnięcia sprawy (art. 458¹⁰ k.p.c.). Regulacja powyższa pozostaje w związku z przepisem art. 458¹¹ k.p.c., stosownie do którego czynność strony, a w szczególności oświadczenie woli lub wiedzy, z którą prawo łączy nabycie, utratę lub zmianę uprawnienia strony w zakresie danego stosunku prawnego, może być wykazana

²³ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 17 czerwca 2005 r. III CZP 26/05, OSNC 2006/4, poz. 63.

²⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26.11.2004 r., I CK 413/04, LEX nr 358785.

tylko dokumentem, o którym mowa w art. 77³ Kodeksu cywilnego, chyba że strona wykaże, że nie może przedstawić dokumentu z przyczyn od niej niezależnych. W uzasadnieniu projektu wprowadzonej nowelizacji Kodeksu ustawą z 4.07.2019 r. podkreślono, że pojęcia dokumentu nie należy zawężać do tekstu ani pisma, lecz traktować je możliwie najszerzej – zgodnie z definicją z art. 77³ Kodeksu cywilnego²⁵.

Wprowadzone ograniczenia mają wyeliminować wykazywanie faktów za pomocą zeznań świadków lub stron, które nie tylko są najbardziej czasochłonnymi w porównaniu do innych dowodów, ale także z mniejszym stopniem pewności niż dowody z dokumentów²⁶. W praktyce większość transakcji, jak też zamówień lub zleceń dokonywana jest za pośrednictwem środków komunikowania się na odległość, a zatem zbędne jest potwierdzanie ich treści za pomocą dowodu z zeznań świadków.

4.3. Umowy dowodowe

Istotną nowością w odniesieniu do prowadzenia postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych jest przeprowadzanie dowodów zgodnie z umową dowodową łączącą strony, które mogą się umówić o wyłączenie określonych dowodów w postępowaniu w sprawie z określonego stosunku prawnego, powstałego na podstawie umowy. Umowę dowodową zasadniczo zawiera się na piśmie pod rygorem nieważności, ale możliwe też jest jej zawarcie przed sądem, wówczas wystarczającą jest forma ustna.

W przypadku zawarcia kilku tego rodzaju umów uważa się, że umowa późniejsza utrzymuje w mocy te postanowienia umowy wcześniejszej, które da się z nią pogodzić. Zawarcie umowy dowodowej pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu skutkuje jej nieważnością. Z tym, że zarzut nieważności lub bezskuteczności umowy dowodowej można zgłosić najpóźniej na posiedzeniu, na którym powołano się na tę umowę, a jeśli uczyniono to w piśmie procesowym – najpóźniej w następnym piśmie procesowym albo na najbliższym posiedzeniu. Zawarcie umowy dowodowej skutkuje tym, że sąd nie będzie mógł przeprowadzić dowodu z urzędu, jeśli został wyłączony na mocy umowy dowodowej przez strony. Natomiast objęcie umową dowodową dowodu przeprowadzonego przed sądem przed jej zawarciem nie pozbawia takiego dowodu mocy dowodowej.

²⁵ Uzasadnienie projektu – druk sejmowy nr 3137 Sejmu VIII kadencji.

²⁶ Na temat specyfiki poszczególnych środków dowodowych por. **I. Gil, P. Gil**, *Dowodzenie w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2019, s. 103–163 oraz powołana tam literatura.

Zawieranie umów dowodowych przez strony w praktyce obrotu gospodarczego występowało, ale nie można było powoływać się na tego rodzaju umowy przed sądem powszechnym, który nawet jeśli strony stosowały się do umownych ograniczeń dowodowych, to sąd mógł przeprowadzać dowody z urzędu, co w istocie ingerowało w stosunki umowne pomiędzy stronami. Niejednokrotnie strony zastrzegały konieczność ustalenia wad towaru lub nieprawidłowości w wykonywanych usługach przez powołanie wspólnego biegłego czy skorzystanie ze wspólnie wybranego laboratorium, które miały zastąpić konieczność przeprowadzania dowodów z zeznań świadków. W sytuacji gdyby strony na mocy umowy dowodowej wyłączyły wszystkie środki dowodowe, to wówczas fakty, które miałyby zostać wykazane dowodami wyłączonymi przez umowę dowodową, sąd może ustalić na podstawie twierdzeń stron, biorąc pod rozwagę całokształt okoliczności sprawy²⁷. Zważywszy na wykładnię literalną przedmiotowej regulacji, uznać należy, że nawet w przypadku gdy danego rodzaju umowa wyłącza dowód z przesłuchania stron, to sąd będzie mógł przeprowadzić ten dowód jako środek dowodowy pozwalający na dokonanie ustaleń faktycznych w sprawie, a wprowadzenie takiego wyłączenia należałoby uznać za nieważne.

Postępowanie cywilne wiąże się z udzieleniem ochrony prawnej poprzez stosowanie prawa i urzeczywistnianie norm prawa materialnego, jednak ochrona taka będzie możliwa w przypadku ustalenia stanu faktycznego, który powinien zostać udowodniony, a więc nie można byłoby dokonać ustalenia faktów bez ich udowodnienia. Przedmiotem dowodu są fakty, które powinny być sprawdzone i potwierdzone²⁸. W literaturze fakty są rozumiane różnie, a mianowicie traktuje się je jako fragmenty obiektywnej rzeczywistości mogące stanowić stany świata zewnętrznego lub świadomości ludzkiej (element statyczny), jak i zmiany tych stanów (element dynamiczny)²⁹. Na rozprawie prowadzonej bez planu rozprawy sąd przez zadawanie pytań stronom dąży do tego, aby strony przytoczyły lub uzupełniły twierdzenia lub dowody na ich poparcie oraz udzieliły wyjaśnień koniecznych do zgodnego z prawdą ustalenia podstawy faktycznej dochodzonych przez nie praw lub roszczeń. W ten sam sposób sąd dąży do wyjaśnienia istotnych okoliczności sprawy, które są sporne (zmieniony art. 212 § 1 k.p.c.).

²⁷ **A. Borys**, *Umowy dowodowe i ich praktyczne wykorzystanie w perspektywie projektowanych zmian Kodeksu postępowania cywilnego*, w: **G. Jędrejek, S. Kotas, F. Manikowski** (red.), *Postępowanie cywilne – wprowadzone i projektowane zmiany 2019*, Warszawa 2019, s. 152.

²⁸ **Z. Resich**, *Poznanie prawdy w procesie cywilnym*, Warszawa 1956, s. 48.

²⁹ **J. Klich-Rump**, *Podstawa faktyczna rozstrzygnięcia sądowego w procesie cywilnym*, Warszawa 1977, s. 12.

Oczywiście nie zawsze zawarcie umowy dowodowej przyspieszy prowadzenie postępowania dowodowego, gdyż strony mogą kwestionować nie tylko sam fakt zawarcia umowy dowodowej, ale także jej treść, zakres lub cel, w jakim została zawarta. Pozytywnie jednak należy ocenić dopuszczalność powołania się w toku postępowania sądowego na fakt zawarcia ograniczeń dowodowych w umowie regulującej dany stosunek prawny pomiędzy stronami. Zawarcie umowy dowodowej może nastąpić poza procesem już w momencie zawierania stosunku prawnego pomiędzy stronami, które na wypadek sporu mogą także określić, jakiego rodzaju środki dowodowe będą mogły być wykorzystane do oceny zasadności roszczeń, a więc w tym zakresie należy potraktować zawarcie umowy jako akt dyspozycji materialnoprawnej. Z tym, że biorąc pod uwagę skutki, jakie tego rodzaju umowa może wywołać, to takie postanowienia umowne będą wywoływać wyłącznie skutki natury procesowej. W związku z powyższym, oceniając charakter prawny umów dowodowych, wydaje się, że mają złożoną naturę prawną o charakterze materialno-procesowym. Zawarcie umowy dowodowej będzie wywierać skutki jedynie w sferze ochrony prawnoprosesowej, gdyż na jej zawarcie można się powoływać dopiero w momencie wszczęcia postępowania cywilnego. Z powyższych względów w uzasadnieniu projektu nowelizacji uznano tego rodzaju umowy za mające charakter procesowy. Zawarcie tego rodzaju umów nie będzie możliwe w sprawach o roszczenia z czynów niedozwolonych. W przypadku umów dowodowych uregulowanych w przepisie art. 458⁹ k.p.c. powinna odnosić się do określonego stosunku prawnego powstałego w związku z zawarciem umowy.

Pojawia się jeszcze jedno zagadnienie, które wymagałoby ustalenia przez ustawodawcę, gdyż nie zostało uregulowane, a mianowicie – czy umowa dowodowa wiąże osoby trzecie uczestniczące w postępowaniu (np. interwenienta ubocznego samoistnego), zastępców pośrednich czy też tylko strony i sąd, który rozpoznaje sprawę?

5. Zakończenie

W ramach podsumowania nowych regulacji prawnych związanych z dowodzeniem w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych, należy wyrazić obawy co do sprostania wszystkim rygorystycznym regulacjom przez strony tego postępowania. Zważywszy na bardzo szeroki zakres spraw uznanych przez ustawodawcę za sprawy gospodarcze, można mieć wątpliwości, czy podmioty uczestniczące w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych będą miały świadomość negatywnych skutków procesowych związanych z niedopełnieniem

obowiązków wykazywania faktów, twierdzeń o faktach czy zgłaszanych zarzutów, a przekładających się na merytoryczne rozpoznanie sprawy. Praktyka z pewnością pokaże, czy wydawane orzeczenia przez sądy w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych będą opierać się wyłącznie na tzw. prawdzie formalnej, a w konsekwencji, czy zapewnią właściwą i oczekiwaną ochronę prawnoprocesową dla stron postępowania odrębnego prowadzonego w sprawach gospodarczych.

Bibliografia

Akty prawne

- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1460).
Ustawa z 24 czerwca 1994 r. o własności lokali (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz.737).
Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 505).
Ustawa z 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 52).
Ustawa z 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 785).
Ustawa z 17 grudnia 2009 r. o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 573).
Ustawa z dnia ustawy z 16 września 2011 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego i innych ustaw w uchylonym (Dz.U. z 2011 r., nr 233, poz. 1381).
Ustawa z 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz.1311).
Ustawa z 22 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 770).
Ustawa z 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych (Dz.U. z 2018 r., poz. 771).
Ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1469).

Opracowania

- Berutowicz W.**, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1978.
Berutowicz W., *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1984.
Błaszczak Ł., w: Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, E. Rudkowska-Ząbczyk (red.), *Dowody w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2010.
Borys A., *Umowy dowodowe i ich praktyczne wykorzystanie w perspektywie projektowanych zmian Kodeksu postępowania cywilnego*, w: G. Jędrejek, S. Kotas, F. Manikowski (red.), *Postępowanie cywilne – wprowadzone i projektowane zmiany 2019*, Warszawa 2019.
Gil I., Gil P., *Dowodzenie w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2019.
Klich-Rump J., *Podstawa faktyczna rozstrzygnięcia sądowego w procesie cywilnym*, Warszawa 1977.
Kmiecik R., w: R. Kmiecik (red.), *Prawo dowodowe. Zarys wykładu*, Kraków 2005.
Resich Z., *Istota procesu cywilnego*, Warszawa 1985.
Resich Z., *Poznanie prawdy w procesie cywilnym*, Warszawa 1956.
Rudkowska-Ząbczyk E., w: E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Meritum. Postępowanie cywilne*, Warszawa 2017.

Waligórski M., *Proces cywilny. Dynamika procesu (postępowanie)*, Warszawa 1947.

Waligórski M., *Proces cywilny. Funkcja i struktura*, Warszawa 1947.

Zieliński M., *Poznanie sądowe a poznanie naukowe*, Poznań 1979.

Orzecznictwo

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 17.02.2004 r., III CZP 115/03, OSNC 2004/5, poz. 77.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 17.06.2015 r., III CZP 26/05, OSNC 2006/4, poz. 63.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26.11.2004 r., I CK 413/04, LEX nr 358785.

Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych z dnia 27.03.2008 r. III SK 26/07, Legalis, Nr 161731.

Strony internetowe

<https://sjp.pwn.pl/slowniki/dowodzenie.html>; stan na 9.10.2019 r.

Izabella GIL

EVIDENCE IN SEPARATE PROCEEDINGS IN COMMERCIAL CASES – ASSESSMENT OF THE NEW LEGAL REGULATION

Abstract

Background: Analysis of new legal regulations related to the conduct of evidentiary activities in separate proceedings in commercial cases, which were introduced by the Act of 4 July 2019 amending the Act on the Code of Civil Procedure and other acts.

Research purpose: Assessing the effects of introduced legal regulations on obtaining appropriate legal protection in relation to commercial matters.

Methods: Analysis of legal text and comparison with existing legal regulations.

Conclusions: The analyses of the amended provisions lead to the conclusion that new legal instruments (such as the evidence agreement) as well as new evidence limitations applicable to separate proceedings in commercial cases will affect the economics of proceedings, but may lead to the issuance of decisions that are inconsistent with the actual state of affairs, based on evidence offered by the parties. The analysis of the provisions on evidence contracts leads to the conclusion that even if a given type of contract excludes evidence from the parties' hearing, the court will be able to take that evidence and the introduction of such an exemption should be considered void.

Keywords: proceedings in business cases, evidence contract, facts, assertions.